

**Filozofia
psychologii i humanistyki**

Edyta Stein

**Filozofia psychologii
i humanistyki**

Wstęp i opracowanie
Beate Beckmann-Zöller

Tłumaczenie
Piotr Janik SJ, Marcin Baran SJ, Jolanta Gaca

Wydawnictwo Karmelitów Bosych
Kraków 2016

Beate Beckmann-Zöller
WPROWADZENIE

Hannie-Barbarze Gerl-Falkowitz
z okazji 65. urodzin

**1. Polityka i filozofia –
dwa wyzwania dla młodej Edyty Stein**

Pośród przygnębiającej wojennej zawieruchy – a mimo to uskrzydłona filozoficzną ambicją i zainteresowaniem politycznym – Edyta Stein napisała pod koniec I wojny światowej dwie rozprawy na temat fenomenologicznej analizy osoby. Między lutym 1918 a październikiem 1919 roku powstały rozprawy, ukazujące się tutaj w trzecim wydaniu¹: *Przyczynowość psychiczna* oraz *Jednostka a wspólnota* z powiązaną {z nimi} częścią końcową, {wydane pod wspólnym tytułem} *Beiträge zur philosophischen Begründung der Psychologie und Geisteswissenschaften* {*Filozofia psychologii i humanistyki*, w skrócie: *Przyczynki*}², które miały posłużyć jako jej praca habilitacyjna.

„Najogólniej mówiąc, właściwie tylko te dwie rzeczy dodają mi siłę: chęć przekonania się, co będzie z Europą, i nadzieja, że dokonam czegoś z pożytkiem dla filozofii”³.

¹ {ESGA 6, Freiburg i. Br. 2010}. Pierwsze wydanie w JPPF V, red. Edmund Husserl i in., Halle 1922; Tübingen 1970².

² Tytuły oryginalne to odpowiednio: *Psychische Kausalität* oraz *Individuum und Gemeinschaft*.

³ TBL/IR 20, z 6 lipca 1916.

Nie było pewne, co ma stać się z Niemcami i z Europą, {kiedy} I wojna światowa wstrząsnęła poważnie intelektualistką w jej „wierze w ludzkość”⁴. Kilku przyjaciół-filozofów Edyty Stein poległo na wojnie (jak Adolf Reinach, 1885–1917) lub musiało pozostać długo na froncie (jak Fritz Kaufmann, 1891–1958). Edyta Stein podzielała nastroje polityczne swojego otoczenia i zgłosiła się dobrowolnie po egzaminie państwowym (1915) do służby w szpitalu polowym w Hranicach na Morawach. Po zakończeniu wojny (listopad 1918) zaangażowała się z początkiem 1919 roku we Wrocławiu w działalność polityczną w {ramach} Niemieckiej Partii Demokratycznej (Deutschen Demokratischen Partei), poprzedniczce FDP⁵; pisała „ulotki i podobne kawałki”⁶. Poza tym popierała instytut niemiecko-polskiej wymiany kulturalnej⁷, ponieważ w Getyndze u Maxa Lehmana nauczyła się „myśleć po europejsku”⁸ i pokładała dużą nadzieję w nowej Europie Środkowej⁹.

Tam „dużo więcej żyła, niż filozofowała”¹⁰, żywiąc od czasu do czasu myśl, czy nie powinna lepiej czegoś „zrobić

⁴ Por. Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, *Deutsche Geistesgeschichte im Jahrzehnt 1918–1928, konzentriert im Blick auf Edith Stein*, w: Beate Beckmann, Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, *Edith Stein. Themen, Bezüge, Dokumente*, Würzburg 2003, s. 149–170.

⁵ Por. TBL/IR 59, z 18 listopada 1918; TBL/IR 60, z 30 listopada 1918.

⁶ TBL/IR 62, z 10 grudnia 1918: „Owszem, kocham rzeczywistość, ale nie ot tak, po prostu, lecz tylko pewną ściśle określoną: duszę ludzką, duszę pojedynczego człowieka i duszę narodów [...], a cała moja aktywność polityczna będzie zmierzać ku temu, by w praktyce wykazać wartość idealnego punktu widzenia. [...] Nadal zajmuję się redagowaniem ulotek i tym podobnych drobiazgów”.

⁷ Por. TBL/IR 35, z 2 czerwca 1918. Nie tylko wymiana gospodarcza, lecz również powinny być podejmowane rozmowy o literaturze.

⁸ „Miły mi był jego {Lehmanna} europejski sposób myślenia odziedziczony po jego wielkim nauczycielu Rankem i byłam dumna, że przez niego staję się duchową wnuczką Rankego” (Edyta Stein, *Dzieje pewnej rodziny żydowskiej oraz inne zapiski biograficzne*, tłum. Immakulata I. Adamska, Kraków 2005, s. 341).

⁹ Por. TBL/IR 10, z 7 marca 1917.

¹⁰ TBL/IR 78, z 15 października 1921.

dla ojczyzny”, niż iść za swoimi zainteresowaniami filozoficznymi¹¹. Cechą fenomenologów było to, że pozostawali w kontakcie z „rzeczami samymi”¹², nad którymi filozofowali. Druga rozprawa Edyty Stein *Jednostka a wspólnota* w ramach *Przyczynków* i późniejszy artykuł z filozofii społecznej *Studium o państwie (Eine Untersuchung über den Staat, ESGA 7)*, który ukazał się jako wcześniejszy w Husserlowskim „Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung” (VII, Halle 1925), były tym samym, jak {sama} pisze, „wyrazem” jej „działalności politycznej”¹³. Jednak po kilku tygodniach miała już „dostyc aż do obrzydzenia”¹⁴ prawdziwej polityki. Edyta Stein doznała porażki w zetknięciu z rzeczywistością polityczną i ponownie oddała się badaniom filozoficzno-fenomenologicznym, {mając} nowy cel:

¹¹ TBL/IR 6, z 3 lutego 1917. Przede wszystkim czuła się „współodpowiedzialna” za to, czy Husserl coś opublikuje, dlatego nie chciała rozstać się z pracą u niego, która w przeciwnym razie całkowicie utknęłaby w miejscu. Niedługo potem pisze o swoich patriotycznych uczuciach: „[...] dziś skończyło się moje życie indywidualne, i wszystko, czym jestem, należy do państwa. Jeżeli przeżyję wojnę, znowu przyjmę je w darze” (TBL/IR 7, z 9 lutego 1917). Edyta Stein zgłosiła się w lutym do „patriotycznej służby pomocniczej” we Fryburgu do pracy tymczasowej w szkole, jednak nie do tego została powołana. Por. Andreas Uwe Müller, Maria Amata Neyner, *Edith Stein. Das Leben einer ungewöhnlichen Frau*, Zürich – Düsseldorf 1998, s. 106. Eligius Bernbeck interpretuje słusznie przykład „oddziału” na wojnie, podany przez Edytę Stein (JW, s. 260) jako znak jej „świadomego patriotycznego nastawienia”, które znajduje również wyraz w jej korespondencji z Ingardenem. Por. Eligius Bernbeck, *Individuum und Gemeinschaft bei Edith Stein, „Carmelus”* (Roma), t. 14, 1967, s. 11. Od 1921 roku bezpieczeństwo, które wcześniej znajdowała w więzi z narodem niemieckim, spełnia się dla Edyty Stein w bezpieczeństwie Kościoła. Por. Beate Beckmann, *Edith Stein als Versöhnungsfigur zwischen Polen und Deutschen?*, w: *Edyta Stein – Patronka Europy. Materiały z międzynarodowego sympozjum VII Dni Edyty Stein, Wrocław 12–16.09.2001*, red. Renata Zajączkowska, Wrocław 2002, s. 335–344.

¹² Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen. Zweiter Band, Erster Teil*, Hua XIX/1, s. 10.

¹³ TBL/IR 65, z 16 września 1919.

¹⁴ TBL/IR 63, z 27 grudnia 1918.

„Brak mi zupełnie stosownych narzędzi: giętkiego sumienia i gruboskórności. [...] Gdy zdołam wyswobodzić się z całego tego bałaganu, spróbuję zrobić habilitację”¹⁵.

Ostatecznie więc spełniło się życzenie Edyty Stein dokonania czegoś w filozofii, włączyła się we wspólnotę badawczą fenomenologów {skupionych} przy Edmundzie Husserlu (1859–1938), najpierw jako jego studentka i doktorantka w Getyndze (1913–1915) ze swoją dysertacją *O zagadnieniu wczucia*¹⁶, później jako jego prywatna asystentka we Fryburgu (1916–1918) i pracami, które były inspirowane doświadczeniami z tego okresu: *Przyczynki do filozoficznego uzasadnienia psychologii i nauk humanistycznych* (1918/1919), artykuł do JPPF: *Studium o państwie* (1920) i *Wprowadzenie do filozofii* (1917–1920)¹⁷.

2. Edyta Stein i ruch fenomenologiczny

Edyta Stein „nawróciła się”¹⁸ na fenomenologię, co jest procesem, który według porównania Husserla¹⁹ nastawienie fenomenologiczne kojarzy z fenomenem „konwersji

¹⁵ Tamże. Oczekiwała, że w „nowych Niemczech” {nie będzie} zasadniczych przeszkód dla habilitacji kobiet i spróbowała najpierw we Wrocławiu.

¹⁶ Edyta Stein, *O zagadnieniu wczucia*, tłum. Danuta Gierulanka, Jerzy F. Gierula, Kraków 2014.

¹⁷ W edycji Dzieł wszystkich Edyty Stein (ESGA). B. *Pisma filozoficzne*; dział I: *Wczesna fenomenologia* {ESGA 8, Freiburg i. Br. 2004}.

¹⁸ Por. Beate Beckmann, *Phänomenologie des religiösen Erlebnisses Religionsphilosophische Untersuchungen im Anschluß an Adolf Reinach und Edith Stein*, Würzburg 2003, s. 42–64.

¹⁹ Edmund Husserl, *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie*, Hua VI, red. Walter Biemel, Dordrecht, 1976², § 35. „Być może okaże się, iż całkowite nastawienie fenomenologiczne i przynależna mu *epoché* są najpierw przeznaczone w istocie do sprawienia pełnej osobistej przemiany, porównywalnej najpierw z konwersją religijną, które jednak przy tym mieści w sobie znaczenie największej egzystencjalnej przemiany, która ludzkości jako ludzkości jest zadana”. {Niestety tłumaczenie polskie dzieła: *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia*

religijnej”²⁰. Najpierw we Wrocławiu pod wpływem neokantyzmu, za sprawą swojego wrocławskiego znajomego Georga Moskiewicza zwróciła uwagę na *Badania logiczne* (1900–1901), które Edmund Husserl – obok Maxa Schellera (1874–1928), jeden z twórców ruchu fenomenologicznego – opublikował na przełomie XIX i XX wieku²¹. Dzieło Husserla miało {w sobie} coś rewolucyjnego, jego fenomenologia była porównywana emfaticznie z „usunięciem gruntu pod nogami”²² w filozofii, a nawet „filozoficznym przełomem”²³. Zarówno tradycja, wszelkie istniejące teorie i autorytety, jak i własne uprzedzenia były brane w nawias w fenomenologicznej i eidetycznej redukcji, zastosowana *epoché* (powstrzymanie się od sądu); a więc z nią świeżo i bezwarunkowo fenomenolog mógł zabrać się do „samej rzeczy”. W redukcji transcendentальной miał miejsce potem powrót do samej świadomości, który mógł być jedynym punktem wyjścia dla dalszych badań w sensie poszukiwania korelatów – ten Husserlowski punkt widzenia Edyta Stein podziela także w *Przyczynkach*. Husserl mówi o „utajonej

transcendentalna: Wprowadzenie do filozofii fenomenologicznej (tłum. Sławomira Walczewska, Kraków 1987) obejmuje tylko § 1–27).

²⁰ Z drugiej strony Husserl żalił się na dużą liczbę religijnych konwersji w jego otoczeniu: „Moja filozoficzna skuteczność ma {w sobie} coś osobliwie rewolucyjnego: protestanci stają katolikami, katolicy protestantami. Ja jednak nie myślę ani {srowadzać} na katolicyzm, ani na protestantyzm; nie chcę niczego innego niż uczenia młodych rzetelności myślenia” (Edmund Husserl, list do Rudolfa Otto, Fryburg, 5 marca 1919; cyt. za: Jacques Vidal, *Phénoménologie et Conversions*, „Archives de Philosophie” 35, 1972, s. 215).

²¹ Por. Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen I*, Hua XVIII, Den Haag 1975; *Logische Untersuchungen*, t. 2, cz. 1, Hua XIX/1, Den Haag 1984; *Logische Untersuchungen*, t. 2, cz. 2, Hua XIX/2, Den Haag 1984; pierwodruk: Halle 1900–1901.

²² Theodor Conrad, *Zum Gedenken an Husserl und seine phänomenologische Methode*, s. 6, Nachlaß Theodor Conrad, Bayerische Staatsbibliothek, {sygn.} MS AVI 6, 3.2.

²³ „Ce printemps philosophique” (Jean Héring, *La phénoménologie d’Edmund Husserl, Il y a trente ans Souvenirs et réflexions d’un étudiant de 1909*, „Revue Internationale de Philosophie” 2 (1939), s. 369).

teżkocie całej nowoczesnej filozofii”, która w fenomenologii dokonuje „ostatecznej oceniającej krytyki”, „ostatecznego określenia sensu «istnienia» jej przedmiotów” oraz „zasadniczego wyjaśnienia jej metodyki”²⁴.

Pociągnięta dyscypliną logicznego myślenia i bliskością rzeczy, które są przedmiotem {badania} filozoficznego, Edyta Stein przeniósła się z Uniwersytetu Wrocławskiego do Husserla, do Getyngi. U niego słuchała różnych wykładów, których tematyczne ślady można znaleźć w omawianych tutaj *Przyczynkach*²⁵. We wspólnocie naukowej, zwanej „{grupą} fenomenologów z Monachium i Getyngi”²⁶ Edyta Stein była serdecznie przyjmowana szczególnie przez docenta nieetatowego Adolfa Reinacha i poprzez jego wykłady kształtowana, podobnie jak przez wykłady Husserla²⁷. W *Przyczynkach* wyraźnie zarysowuje się również

²⁴ Edmund Husserl, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch*, red. Karl Schuhmann, Hua III/1, Den Haag 1976, s. 133; pierwodruk: Halle 1913. {Edmund Husserl, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii. Księga pierwsza*, tłum. Danuta Gierulanka, Kraków 1975, s. 188}.

²⁵ U Husserla Edyta Stein słuchała wykładów na temat *Natur und Geist* (semestr letni 1913), które później jako asystentka (1916/1917) zaadaptowała do *Idei II (Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Zweites Buch Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution*, Hua IV, red. Marly Biemel, Den Haag 1952), a także {brała udział w} *Übungen über die Ideen Naturwissenschaft und Geisteswissenschaft* (seminarium w semestrze letnim 1913), z notatek {z tego seminarium} przygotowała teksty do tomu wydanego jako *Idee III* (por. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Drittes Buch: Die Phänomenologie und die Fundamente der Wissenschaften*, Hua V, red. Marly Biemel, Den Haag 1971). W swoich *Przyczynkach* (JW, s. 352 n.) powołuje się też na wykład Husserla na temat *Grundfragen der Ethik und Wertlehre* (semestr letni 1914). W semestrze zimowym 1914/1915 Husserl zajął się już wyjściową kwestią {obecną w} badaniach Edyty Stein dotyczących „przyczynowości psychicznej”: *Philosophische Übungen im Anschluß an Humes „Treatise”* oraz *Philosophische Übungen über Natur und Geist*.

²⁶ *Die München-Göttinger Phänomenologie*, w serii: „Orbis Phaenomenologicus Perspektiven”, red. Hans Rainer Sepp, Würzburg (w przygotowaniu).

²⁷ Korzystała w *Przyczynkach* z {prac} Reinacha: *Die apriorischen Grundlagen des bürgerlichen Rechtes* (s. 166–350), *Zur Theorie des negativen Urteils* (s. 75–116). Edyta Stein nie cytuje natomiast następujących, pozostających

wpływ monachijskich fenomenologów Maxa Schelera, który prowadził gościnne wykłady w Getyndze²⁸, Alexandra Pfändera (1870–1941), z którym kontaktowała się listownie z uwagi na planowaną księgę jubileuszową z okazji 60. urodzin Husserla²⁹, oraz Dietricha von Hildebranda (1889–1977), którego miała okazję później poznać osobiście³⁰. Hedwig Conrad-Martius, swoją późniejszą przyjaciółkę i matkę chrzestną, znała {wówczas, tylko z jej prac³¹, które wykorzystywała³². Edyta Stein podzielała z nią – podobnie

w tematycznym związku, artykułów Reinacha, które z pewnością znała: *Kants Auffassung des Humeschen Problems*, s. 67–93; *Die Überlegung: ihre ethische und rechtliche Bedeutung*, s. 121–165 {wszystkie wspomniane teksty są zamieszczone w: *Reinach I*} oraz artykułu Paula Natorpa *Allgemeine Psychologie nach kritischer Methode*, Tübingen 1912, s. 351–376.

²⁸ Czytała „sporo Schelera w ostatnim czasie” (TBL/IR 48, z 24 września 1918). Por. Max Scheler, *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*, Halle 1916; Bonn 2008⁸.

²⁹ Por. Alexander Pfänder, *Motive und Motivationen*, w: *Münchener Philosophische Abhandlungen*, Leipzig 1911, s. 163–195; później pod tytułem: *Phänomenologie des Wollens eine psychologische Analyse*; por. *Motive und Motivation*, Leipzig 1930², München 1963³.

³⁰ Por. Dietrich v. Hildebrand, *Die Idee der sittlichen Handlung*, JPPF III, Halle 1916, s. 126–251. Edyta Stein zwraca się przeciw różnieniu przez Hildebranda przeżywania (treści jaźniowej) i ujmowania (treści pozajaźniowych), od którego potem on sam odstąpił; por. tenże, *Legitime und illegitime Formen der Beeinflussung*, w: *Situationsethik und kleinere Schriften Gesammelte Werke*, t. VIII, Regensburg 1974, s. 221–259.

³¹ Por. Hedwig Conrad-Martius, *Zur Ontologie und Erscheinungslehre der realen Außenwelt: verbunden mit einer Kritik positivistischer Theorien*, JPPF III, Halle a. S. 1916, s. 345–542. Pracę tę Edyta Stein chciała omówić w następnym „przedszkolu filozoficznym” (TBL/IR 48, 24 września 1918). Podobnie zaczerpnęła {inspiracje} od Hedwig Conrad-Martius *Von der Seele*, „Summa” (Hellerau) z. 2, 1917, s. 106–136, przedruk: *Metaphysische Gespräche*, Halle 1921.

³² Wśród cytowanej przez Edytę Stein literatury jej aprobatę otrzymuje głównie Bergson (por. PP, s. 104, 139, 211 n.). Jest Bergsonem „naprawdę zachwycona” (TBL/IR 50, 3 października 1918). Już w czerwcu napisała w kontekście Ingardenowskiej krytyki Bergsona następującą istotną {myśl}: „[...] z punktu widzenia świadomości i konstytucji żadna z warstw noematycznych nie ma pod względem obiektywności przewagi nad inną. Pozostaje wyjaśnić, jak należy rozumieć wyższość tej jednej warstwy – realności i odpowiadającego jej naturalnego nastawienia. Jeśli żyjemy w tym nastawieniu, wszystkie inne warstwy znikają; ale ich korelat nie znika, gdy uczynimy przedmiotem refleksji warstwę niższą lub

jak z Husserlem – aspirację fenomenologii do wyjaśnienia fenomenologicznie podstaw wszystkich nauk, które konsekwentnie przeprowadza epistemologicznie w rozważaniu końcowym *Przyczynków*: ponieważ fenomenologia – według Hedwig Conrad-Martius – jest „jasnym światłem nie tylko filozofii, lecz również całej nauki”³³. Wewnątrz ruchu fenomenologicznego Edyta Stein jest jednak jedyną, która zajęła się projektem podstaw nauk, to znaczy podstaw psychologii i nauk humanistycznych.

3. Asystentka Husserla

Czas, przez jaki Edyta Stein była asystentką u Husserla, był stosunkowo krótki (od października 1916 do lutego 1918), ale merytorycznie zaznaczył się mocno w jej rozprawach do JPPF³⁴. Po zakończeniu swojej dysertacji z początkiem 1916 roku i krótkim *intermezzo* pracy w szkolnictwie we Wrocławiu, zwróciła się wprost do Husserla po swoim egzaminie doktorskim (3 sierpnia 1916 roku z oceną *summa cum laude*), gdyż wtedy szukał asystenta. Szybko zaangażował ją jako swoją prywatną asystentkę³⁵, na co ona bez wahania wypowiedziała pracę w szkole we Wrocławiu.

tematem teoretycznego opracowania warstwę wyższą. Wydaje mi się, że chodziło tu o to, co Bergson uwzględnia jako schematy działania. Analiza praktyki pozwoliłaby być może wykazać, że ta warstwa noematyczna jest koniecznym punktem wyjścia działania (nastawienie «naturalne» jest przecież zarazem nastawieniem człowieka praktycznego) i wyjaśnić na podstawie tych zależności kształtowanie się pewnej uprzywilejowanej apercpepcji” (TBL/IR 37, z 24 czerwca 1918). Mimo to krytykuje Bergsona krytykę „względności poznania intelektualnego ze względu na działanie”. Edyta Stein wykorzystuje ponadto pracę Eriki Gothe pt. *Ursache und Bedingung* (por. TBL/IR 30, z 10 kwietnia 1918, przyp. 7), zachowaną tylko we fragmencie (por. *Husserl-Chronik. Denk- und Lebensweg Edmund Husserls*, red. Karl Schuhmann, Den Haag 1977, s. 198).

³³ Hedwig Conrad-Martius, *Vorwort*, w: Adolf Reinach, *Was ist Phänomenologie?*, (odczyt w Marburgu w 1914 r.), München 1951, s. 5.

³⁴ Por. Beat Imhof, *Edith Steins philosophische Entwicklung Leben und Werk*, Basel 1987, s. 78–105.

³⁵ Por. Edyta Stein, *Dzieje pewnej rodziny żydowskiej*, s. 526 n.

Zadaniem Edyty Stein było porządkowanie i przetyskrybowanie (ze stenograficznego systemu Gabelsbergera na czytelny tekst) rękopisów Husserla. Chciała mu pomóc głównie przy tym, aby zyskał ogład w swojej twórczości, co ułatwiłoby mu publikowanie. Była przy tym kreatywna, znajdując zasadnicze linie, które „mistrz” stracił z oczu³⁶. Nie można przedstawić zadania Edyty Stein jako pracy sekretarki {pracującej} pod dyktando przełożonego³⁷. Raczej pozostawała z nim w naukowym dialogu – również wtedy, kiedy relacja „mistrz” – uczennica pozostawała wyraźnie określona – i podobnie jak później Ludwig Landgrebe (1902–1991) oraz Eugen Fink (1905–1975) Edyta Stein była współpracowniczką³⁸. Czasami skarżyła się jednak, że nie istnieje między nimi „właściwa współpraca”³⁹, ponieważ Husserl nie da się nakłonić, by przejrzeć jej opracowanie *Ideji II*: nie dlatego, że mu się nie wydawało wystarczająco dobre, jak zapewnia w pewnym „piśmie obrończym” z roku 1962 polski fenomenolog, przyjaciel Stein i uczeń Husserla Roman Ingarden (1893–1970)⁴⁰, lecz dlatego, że był on już

³⁶ „[...] na razie usiłuję wyłonić z materiałów i przedstawić w spójnym opracowaniu tok rozumowania (widzę go przed sobą dość jasno i wyraźnie, tyle tylko, że nigdzie jeszcze nie został utrwalony ani nawet przeprowadzony od początku do końca). Będzie to podstawą pracy Mistrza i chciałabym dokończyć tę sprawę, bo myślę, że on sam nigdy by się nie uporał z materiałami i wciąż by się zatrzymywał na szczegółach” (TBL/IR 6, z 3 lutego 1917).

³⁷ Jak to było robione aż do tego momentu przez jego żonę Malvine, która nie miała żadnego wykształcenia filozoficznego, lecz koncentrowała się na transkrypcji stenogramów.

³⁸ Por. Antonio Calcagno, *Assistant and / or Collaborator? Edith Stein's Relationship to Edmund Husserl's „Ideen II”*, w: *Contemplating Edith Stein*, red. Joyce Avrech Berkman, Indiana 2006, s. 243–270.

³⁹ TBL 4, do Fritza Kaufmanna, z 12 stycznia 1917. Husserl mało w tym czasie rozmawiał ze Stein, co hamowało proces pracy, ponieważ materiał był bardzo niekompletny: „Ogromnie nad tym boleję [...] Pracuję więc teraz raczej samodzielnie, i sprawia mi to naprawdę wielką radość, ale odrobina dyskusji byłaby przy tym prawdziwym zbawieniem” (tamże).

⁴⁰ Roman Ingarden, *Edith Stein on Her Activity as an Assistant of Edmund Husserl*, „Philosophy and Phenomenological Research” (Buffalo), vol. XXIII, nr 2, 1962, s. 155–175. Na temat powstania tego „pisma obrończego” por. {w niniejszym tomie,} s. 22, przyp. 76. Ingarden od jesieni 1917

zaabsorbowany nowymi analizami szczegółowymi. Perfekcjonizm Husserla i jego geniusz prowadziły go ostatecznie do tego, by nie publikować żadnych – w jego rozumieniu – „połowicznych rozwiązań”⁴¹.

Po kwartalnym obyciu ze stylem pracy Husserla Edyta Stein zdecydowała się, że chce doprowadzić „sprawę z nim lub bez niego i bez względu na to, jak długo miałyby to trwać, do w ogóle przystępnej formy”⁴². Dokonała tego, samodzielnie porządkując materiał z rękopisów Husserla, i rozwinęła jego myśl, tak że musiała dodać we wstępie do *Przyczynków*⁴³, że w zasadzie nie wie już nawet, ile jest jej własnych {przemyśleń}, a ile pochodzi z refleksji Husserla z *Idei II*. Tak więc słusznie Schuhmann mówi o „Husserlowsko-Steinowskim konglomeracie *Idei*”⁴⁴, nawet jeśli zrealizowanym w oryginalności ujęcia Edyty Stein.

Oprócz przygotowania rękopisów Husserla zostały powierzone Edycie Stein również wykłady. Najpierw w swoich prywatnych pokojach (semestr zimowy 1916/1917)⁴⁵, od

roku aż do swojej promocji doktorskiej w styczniu 1918 był we Fryburgu i niemal codziennie spotykał się z Edytą Stein.

⁴¹ Edmund Husserl, list do Gustava Albrechta, z 14 września 1924, za: *Husserl-Chronik*, s. 284.

⁴² TBL 4, do Fritza Kaufmanna, z 12 stycznia 1917. Tego samego dnia Edyta Stein pisze do Ingardena: „Postanowiłam teraz, niezależnie od coraz to nowych pomysłów drogiego Mistrza i na ile pozwolą mi dodatkowe zlecenia, nadać materiałom, które mamy, taki kształt, żeby były dostępne i dla innych. Kiedy już to zrobię, a on nadal nie będzie mógł zdecydować się na systematyczną pracę, na własną rękę spróbuję wyjaśnić punkty najbardziej zawile” (TBL/IR 1, z 12 stycznia 1917). 3 lutego 1917 roku relatywizuje tę wypowiedź: „Liczę się z tym, że w najgorszym przypadku, jeżeli w ogóle nie zabierze się do dalszego przerabiania rzeczy, które mu przygotowuję, zrobię to sama” (TBL/IR 6; podkr. B.B-Z.).

⁴³ *Przyczynki*, s. 97.

⁴⁴ Karl Schuhmann, *Edith Stein und Adolf Reinach*, w: *Studien zur Philosophie von Edith Stein Internationales Edith-Stein-Symposium Eichstätt 1991*, red. Reto Luzius Fetz, Matthias Rath, Peter Schulz, Freiburg – München 1993, s. 69; przedruk w: *Selected papers on phenomenology*, red. Cees Leijenhorst, Piet Steenbakkens, Dordrecht 2004, s. 163–184.

⁴⁵ Por. {Karl Schuhmann, *Edith Stein...*} s. 9; *Wprowadzenie*, s. 19.

semestru letniego 1917 także w pomieszczeniach uniwersytetu⁴⁶, uczyła *Wprowadzenia do fenomenologii*⁴⁷. W czasie wakacji – i od wiosny 1920 roku na stałe – prowadziła też we Wrocławiu wykłady prywatne⁴⁸. Na podstawie tej działalności wykładowej powstało równoległe do *Przyczynków* jej *Wprowadzenie do filozofii*⁴⁹, w którym przemyślała i przepracowała myśli Husserlowskich *Ideii* II i III⁵⁰, stanowiące jednocześnie fundament dla *Przyczynków*.

⁴⁶ Również w semestrze zimowym 1917/1918 prowadziła zajęcia z propedeutyki, a w semestrze letnim 1918 zajęcia początkowe z fenomenologii pt. *Mimiczne i językowe sposoby wyrazu* {*Mimischer und sprachlicher Ausdruck*} (por. Andreas Uwe Müller, Maria Amata Neyer, *Edith Stein. Das Leben...*, s. 122. W semestrze zimowym 1918/1919 prowadziła ostatnie zajęcia z propedeutyki we Fryburgu (por. TBL/IR 48, z 24 września 1918). Na początku semestru zimowego 1918/1919 Edyta Stein musi nawet wziąć referat wprowadzający na seminarium Husserla pt. *Cwiczenia na temat filozofii transcendentnej Kanta* {*Übungen über Kants Transcendentalphilosophie*} (por. TBL/IR 51, z 6 października 1918).

⁴⁷ Edyta Stein określała ćwiczenia wprowadzające jako „filozoficzne przedszkole” (TBL/IR 3, z 28 stycznia 1917) lub też „lekcje ABC” (TBL/IR 18, z 31 maja 1917), na co w odpowiedzi insynuowano, że {ma} coś „z guwernantki”. Por. list Ottona Gründlera do Petera Wusta, z 11 grudnia 1922, w: Peter Wust, *Gesammelte Werke*, t. X: *Vorlesungen und Briefe*, red. Alois Huning, Regensburg 1969, s. 186.

⁴⁸ Od stycznia do marca 1918 roku Edyta Stein czytała ze swoimi prywatnymi studentami *I i V Logische Untersuchung* {*Badanie logiczne*}. 30 kwietnia 1920 roku (TBL/IR 68) informuje, że prowadzi wykłady w swoim wrocławskim mieszkaniu na temat *Fenomenologiczne wprowadzenie do filozofii* {*Einleitung in die Philosophie auf phänomenologischer Grundlage*} oraz kurs na uniwersytecie ludowym {*Volkshochschule*} pt. *Podstawowe pytania etyczne* {*Ethische Grundfragen*}, z którego niestety nie zachował się żaden rękopis (por. też TBL 31, do Fritza Kaufmanna, z 30 kwietnia 1920).

⁴⁹ Edith Stein, *Einführung in die Philosophie*, ESGA 8, Freiburg 2004.

⁵⁰ Por. przyp. 25.

4. Praca Edyty Stein nad rękopisami Husserla: tematyczne odniesienia *Przyczynków*

Na podstawie listów i wydanych już dzieł {w serii} *Husserliana* można mieć obraz wielorakiej działalności Edyty Stein jako asystentki. To co najmniej pięć obszarów tematycznych, które opracowała i z których pozyskała dla *Przyczynków* materiał do przemyśleń: 1) *Idee* II i III, 2) VI. *Badanie logiczne* {*Teoria sądu*}, 3) artykuły *Fenomenologia i teoria poznania* oraz *Fenomenologia i psychologia*, 4) notatki do *Fenomenologii wewnętrznej świadomości czasu*, 5) wykład Husserla o rzeczy.

1. Już w styczniu 1917 roku Edyta Stein ze swoim opracowaniem *Ideji* II i III, do którego „sama siebie upoważniła, i nie wywołało to sprzeciwu”, oprócz części dotyczącej konstytucji natury „dotarła do osoby”⁵¹, jak pisze do Ingardena. Do tych Husserlowskich analiz odnosi się potem bezpośrednio jej praca *Ontyczna struktura osoby i jej problematyka teoriopoznawcza*, która w jej spuścizmie przez długi czas była źle przyporządkowana⁵². Od stycznia 1917 roku, jako „produkt uboczny” jej pracy nad *Ideami* II, miała wpaść jej do głowy⁵³, a od lutego 1918 roku brała z niej materiał dla rozpraw *Przyczynowość psychiczna* oraz *Jednostka a wspólnota*⁵⁴.

⁵¹ TBL 4, do Fritza Kaufmanna, z 12 stycznia 1917. TBL/IR 1, z 12 stycznia 1917, dotyczy m.in. III rozdziału *Ideji* II. {TBL/IR 3, z 28 stycznia 1917}.

⁵² To nieporozumienie wyjaśniła Claudia Mariéle Wulf w *Rekonstruktion und Neudatierung einiger früher Werke Edith Steins*, w: Beate Beckmann, Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, *Edith Stein. Themen, Bezüge, Dokumente*, Würzburg 2003, s. 249–268.

⁵³ Por. TBL/IR 22, z 26 sierpnia 1917.

⁵⁴ Istnieją zatem jakieś odręcznie pisane przez Edytę Stein strony do rozprawy *Jednostka a wspólnota*, por. Claudia Mariéle Wulf, *Rekonstruktion...*, s. 254 n.

W lutym, najpóźniej w kwietniu 1917 roku, były gotowe do publikacji części I i II *Idei II (Konstytucja natury materialnej i zwierzęcej)*⁵⁵. Część III, dotycząca ducha, dotychczas tylko „uporządkowane zestawienie istniejących materiałów”, powinna zostać jednak przeredagowana przez Mistrza całkiem od nowa*. Dodatkowo Edyta Stein zajmuje się jednocześnie fizyką i matematyką, słuchając regularnie wykładów „z myślą o filozofii przyrody”⁵⁶. Edyta Stein planowała pierwsze dwie części *Idei II* zamieścić w JPPF, jednak Husserl wahał się w nieskończoność, bo chciał stworzyć „nową zasadniczą, głębszą i szerszą podstawę fenomenologii”⁵⁷, tak że *Idee II* zostały opublikowane dopiero pośmiertnie w 1952 roku.

Edyta Stein znalazła w *Ideach* „niejasne punkty”⁵⁸, które chciała wyjaśnić. Odwołuje się przy tym do brakującego postrzegania przyczynowości psychicznej u Husserla, chociaż podzielał on naturalnie zasadnicze rozróżnienie przyczynowości i motywacji⁵⁹. W *Ideach III* jest pominięte

⁵⁵ Por. TBL/IR 6, z 3 lutego 1917.

* Por. TBL/IR 14, z 9 kwietnia 1917.

⁵⁶ TBL/IR 18, z 31 maja 1917.

⁵⁷ Roman Ingarden, *Erläuterungen zu den Briefen [Husserls]*, w: Edmund Husserl, *Briefe an Roman Ingarden*, red. Roman Ingarden, Den Haag 1968, s. 156. Husserl opublikował *Formale und transzendente Logik* (Hua XVII) dopiero dwa lata później, w 1929.

⁵⁸ Por. przyp. 40; TBL/IR 1, z 12 stycznia 1917. {Uwaga o „niejasnych punktach” jest także w TBL/IR 9, z 20 lutego 1917}.

⁵⁹ W *Ideach II* znajdujemy w rozdz. 3: *Dane zmysłowe w nawiązaniu do zmysłowego danego ciała*, w § 18 c) *Znaczenie psychofizycznego warunkowania na różnych poziomach konstytucji*, s. 93–107. Husserl odgranicza rzeczywistość duszy od rzeczywistości materialnej, nastawienie naturalne od osobowego (część 2, rozdz. 2, § 32–34). W rozdz. 3 pod tytułem *Konstytucja realnego przedmiotu psychicznego poprzez ciało* {*Die Konstitution der seelischen Realität durch den Leib*} znajduje się w § 41 c) krótka rozprawa *Ciało jako człon związku przyczynowego*, rozdz. 4. *Konstytucja realnego przedmiotu psychicznego we wczuciu* {*Die Konstitution der seelischen Realität in der Einfühlung*} (§ 43–47). Edyta Stein przyznaje w znalezionych notatkach Husserla szczególną pozycję paragrafom 35–47, a ingerowała najmocniej głównie w paragrafy 43–47. Por. Marianne Sawicki, *Body, Text, and Science. The Literacy of Investigative Practices and the Phenomenology*

naukowo-teoretyczne opracowanie stosunku psychologii i fenomenologii, które autorka czyni jednolitą myślą przewodnią swoich obu rozpraw⁶⁰. Ponadto nie doszło jeszcze do dokładnego porównania pomiędzy Husserla *Ideami* II i III oraz *Przyczynkami* Edyty Stein⁶¹. Czytanie *Przyczynków* jako „*Idej* IV”⁶² wydaje się śmiałą propozycją, ale faktem jest, że dopiero w porównaniu z *Ideami* II i III uwydatnia się rzeczywiście własne dokonanie Stein. Jej wkładem do *Idej* II było przybliżenie Husserlowi w konwersacji⁶³ problematyki „wzucia” i pozycji cielesności, podczas gdy jemu samemu na końcu *Idej* I nie wydaje się jeszcze, że są one centralne dla pojęcia konstytucji⁶⁴.

of Edith Stein, Dordrecht 1997, s. 76 n. Wciąż akcentuje konstytucję rzeczy, ciała i duszy, przede wszystkim ich równoczesność, a wraz z tym jednolitość osoby, a równocześnie wykluczenie psychologicznej teorii warstw. Por. Marly Biemel, *Ideen* II, Hua IV, Dordrecht 1952, s. XVII. W części o *Konstytucji świata duchowego* w rozdz. 2 chodzi o „motywację jako podstawowe prawo świata duchowego” (§ 54–61), gdzie rozważa się również asocjacje jako motywację, wczucie w inne {osoby} jako rozumienie ich motywacji, ale też związek przyrodniczej przyczynowości i motywacji lub też *Związki pomiędzy podmiotami i rzeczami z punktu widzenia przyczynowości i motywacji*. W rozdz. 3. *Ontologiczne pierwszeństwo świata duchowego w stosunku do przyrodniczego* chodzi w § 63 o temat Stein *Paralelizm psychofizyczny i wzajemne oddziaływanie*. W *Kryzysie* Husserl mówi o trzech przyczynowościach: fizycznej, psychicznej oraz przyczynowości między tym, co cielesne, a tym, co psychiczne.

⁶⁰ Por. JW, s. 428 n. W dodatku do *Idej* II znajdują się w „planie książki drugiej z 1912”: § 1. *Konstytucja duszy (wzucie)*, § 3. *Ku „koniecznemu odróżnieniu nastawienia przyrodniczego od humanistycznego”* itd.

⁶¹ Calcagno analizował związek między *Ideami* II i III a *Einführung in die Philosophie* (por. tenże, *Assistant and / or Collaborator?*, s. 255 n.). Marianne Sawicki spekuluje, że Husserl zrezygnował z opublikowania za życia *Idej* II oraz III, ponieważ to, do czego doszła Edyta Stein w *Zagadnieniu wczucia* i w *Przyczynkach*, uważał za bardziej trafne. Por. Marianne Sawicki, *Editor's Introduction*, w: Edith Stein, *Philosophy of Psychology and the Humanities*, Washington 2000, s. XXI.

⁶² Marianne Sawicki, *Making up Husserl's Mind about Constitution*, „Yearbook of the Irish Philosophical Society” (Maynooth) 2007, red. Will Desmond, s. 208. Podkreśla ona, że pojęcie konstytucji Husserl rozwinął za sprawą dyskusji z Edytą Stein o *Ideach* II, zanim z nim przeszła do analizy czasu. Przeciwnie stanowisko zajmuje Robert Sokolowski, *The Formation of Husserl's Concept of Constitution*, Den Haag 1964.

⁶³ Por. TBL/IR 12, z 30 marca 1917.

⁶⁴ W *Ideach* I § 151 Husserl wskazuje na to, że wczucie byłoby ważne dla jedności intersubiektywnie tożsamej fizycznej rzeczy. Stein zgadza się z tą

2. Na swoim seminarium propedeutycznym w semestrze zimowym 1916/1917 Edyta Stein omawia *VI Badanie logiczne Husserla Co to jest prawda?*, nad którym Husserl właśnie pracował⁶⁵. Wzięła ze sobą jego rękopisy opracowane między lutym a kwietniem 1917 roku na wakacje do Wrocławia⁶⁶, i przygotowywała tam publikację do JPPF, która się jednak nigdy nie ukazała⁶⁷. Husserl mówił też o „zbiorze {zawierającym} teorię sądu”, który ostatecznie został opublikowany w różnych miejscach *Husserliana*, i co do którego nie nastąpiło jeszcze gruntowne porównanie⁶⁸.

myślą w swojej dysertacji na temat wczucia. Wczucie – według Marianne Sawicki – poprzedza konstytucję, zarówno chronologicznie, jak i fenomenologicznie, inni ludzie są nam dani przez to bezpośrednio. Wczucie czyni możliwą zatem również konstytucję, a warunkiem wczucia jest obecność ciała. Ta teza oprowadziła Edytę Stein potem do nowego uporządkowania rękopisów Husserla *Idei II*, jak to jest obecnie w opracowanym przez nią układzie *Husserliana*. Por. Marianne Sawicki, *Husserl's Early Treatment of Intersubjectivity*, w: taż, *Body, Text, and Science*, s. 49–89; Martin Hähnel, *Analyse des Problembegriffs: der Konstitution anhand von Edith Steins Philosophie der Person*, w: *Europa und seine Anderen, Emmanuel Lévinas, Edith Stein, Józef Tischner*, red. Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, René Kaufmann, Hans Rainer Sepp, Dresden 2010, s. 73–83.

⁶⁵ Por. TBL/IR 3, z 28 stycznia 1917.

⁶⁶ Por. TBL/IR 6, z 3 lutego 1917. {TBL/IR 9, z 20 lutego 1917}.

⁶⁷ Por. TBL/IR 14, z 9 kwietnia 1917; TBL/IR 17, z 27 kwietnia 1917.

⁶⁸ Znane jako „kartki U {*U-Blätter*}”, Edyta Stein tam wybrała wszystko, co dotyczyło teorii sądu, kartki oznaczyła literą „U”, a poza tym sporządziła szczegółowy spis treści. W liście do Romana Ingardena z 5 kwietnia 1918 roku Husserl pisał: „Właśnie do tego przejrzałem znaczny, uporządkowany przez pannę Stein zbiór o teorii sądu (ponad 800 stron stenogramu) [...]” (Edmund Husserl, *Briefwechsel Husserliana Dokumente III*, t. III: *Die Gottinger Schule*, red. Elisabeth Schuhmann, Karl Schuhmann, Dordrecht 1994, s. 181 n. Tekst, który odnosi się do *VI Badań logicznych*, został wydany w: Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen. Ergänzungsband. Zweiter Teil. Texte für die Neufassung der VI Untersuchung Zur Phänomenologie des Ausdrucks und der Erkenntnis (1893/1894–1921)*, Hua XX/2, red. Ullrich Melle, Dordrecht 2005, jako teksty nr 15, 19, 20–22 i 26 oraz jako dodatki: XXVIII, XXXVI, XXXVII–XL, XLIV, XLV i LIII. Inne teksty z „kartek U” były wydane w: Edmund Husserl, *Vorlesungen über Bedeutungslehre, Sommersemester 1908*, red. Ursula Panzer, Dordrecht 1987 (Hua XXVI) jako dodatki VII, XIII, XV i XVIII. Husserl przedstawił nowe wyniki, tzn. wersję przepracowaną teorii sądu ze swoich *Wykładów na temat teorii znaczenia {Vorlesung über Bedeutungslehre}* z 1908, w semestrze zimowym 1917/1918. Por. Edmund Husserl, *Logik und allgemeine Wissenschaftstheorie. Vorlesungen 1917/1918 mit ergänzenden*

3. W trakcie przygotowania do swojego wykładu inauguracyjnego (21 kwietnia 1917) wiosną 1917 roku Husserl napisał obszernie *Wprowadzenie do fenomenologii*, którego dwa rozdziały *Fenomenologia i psychologia* oraz *Fenomenologia i teoria poznania* Edyta Stein miała przygotować do opublikowania⁶⁹. Wprowadzenie to nie zawierało jednak nic nowego, co przekraczałoby to, co dotąd wyszło spod pióra Husserla, i stąd nie nadawało się do JPPF. Zamiast tego, Stein proponowała przerobienie wprowadzenia i złożenie go w „Kant-Studien” jako odpowiedź na krytyczny artykuł Theodora Elsenhansa, do czego się Husserl i tak zobowiązał⁷⁰. Zredagowała artykuł wiosną 1917 roku i napisała samodzielny aneks, w którym zamieściła ponadto krytykę Augusta Messera, oraz {krytykę} Heinricha Gustava Steinmanna. Podobnie jak dotychczasowe projekty, wszystko pozostało odłożone i wydane dopiero pośmiertnie⁷¹. Dokonane w tych artykułach rozróżnienie pomiędzy psychologią a fenomenologią pozostaje w bliskim związku z *Przyczynkami*

Texten aus der ersten Fassung von 1910/1911, Hua XXX, red. Ursula Panzer, Dordrecht 1996. Sporządzony przez Edytę Stein spis treści „kartek U” znajduje się w rękopisach Husserla w archiwum w Leuven, sygn. AI 16/98–107. Dużą część wydanych tekstów w tym tomie, głównie w części drugiej, stanowią takie „kartki U”. Por. teksty nr 6, 8–17, 19–20 oraz dodatki XXIV–XXX. Por. Edmund Husserl, *Untersuchungen zur Urteilstheorie. Texte aus dem Nachlaß (1893–1918)*, Hua XL, red. Robin D. Rollinger, Dordrecht 2009; por. *Einleitung*, s. XIII–XLIX.

⁶⁹ Por. TBL/IR 14, z 9 kwietnia 1917.

⁷⁰ Por. TBL/IR 3, z 28 stycznia 1917, TBL/IR 14, z 9 kwietnia 1917, TBL/IR 20, z 6 lipca 1917. Por. *Einleitung der Herausgeber*, w: Edmund Husserl, *Aufsätze und Vorträge (1911–1921)*, Hua XXV, red. Thomas Nenon, Hans Rainer Sepp, Dordrecht 1987, s. XVI n.

⁷¹ Edith Stein, *Anhang (Zur Kritik an Theodor Elsenhans und August Messer) (1917) (Edith Steins Ausarbeitung)*, Hua XXV, 1987, s. 226–248; taż, *Beilage VII: (na temat artykułu Heinricha Gustava Steinmanna, Zur systematischen Stellung der Phänomenologie) (1917)*, s. 253–266. Latem 1918 roku Husserl pracował na nowo nad *Fenomenologią i teorią poznania* i rozmyślał o tym z Edytą Stein, więc w tym kontekście znów przeczytała *Idee* i zaznaczyła Husserlowi to, co budziło jej wątpliwości (por. TBL/IR 37, z 24 czerwca 1918).

Edyty Stein⁷². Podobnie jak w *Ideach* III chodzi o to, że fenomenologia jako badanie podstawowe wyjaśnia pojęcia, które psychologia wykorzystuje bez namysłu:

„Konieczne trzeba zrozumieć, że istotowa nauka o świadomości jest teraz tą, która czyni możliwą psychologię jako naukę o faktach. Każdy psycholog wypowiada czasem zdania ogólne, których przyglądając się bliżej, nie czerpie z doświadczenia [...] i które mają charakter zdań apriorycznych. Nauka wymaga jednak świadomości naukowej co do rodzaju i zasięgu zasad, które mogą i muszą być decydujące dla jej metody”⁷³.

Psychologia opisowa nie może zatem być przyrodniczą metodą empiryczną, lecz aby wyjaśniać, musi uciec się do fenomenologicznego oglądu istotowego. Tak zwana psychologia „teoretycznie wyjaśniająca” (Johann Friedrich Herbart i Hugo Münsterberg), ale również „ściśła” lub „doświadczalna”, należy do „poziomu opisowo-psychologicznego”. Nie może ona dostarczyć teoretycznego wyjaśnienia, ponieważ „jakkolwiek matematyzacja jest tu z zasady wykluczona, tak że psychologia nie może domagać się innej dokładności niż dana jej dzięki konceptualizacji fenomenologicznej”⁷⁴.

4. Latem 1917 roku Edyta Stein była prawie gotowa porzucić swoją posadę u Husserla, gdy zrobiła radosne odkrycie i znowu dostrzegła sens swojej działalności. Przy porządkowaniu notatek natknęła się na analizy Husserla o wewnętrznej świadomości czasu (1903 lub wykład

⁷² Aby gruntownie zaanalizować filozoficzne uzasadnienie psychologii i nauk humanistycznych Edyty Stein, należałoby je szczegółowo porównać z *Ideami* III i Husserla esejami na temat *Psychologii i teorii poznania* oraz *Psychologii i fenomenologii* (Hua XXV; 1987), jak również ze zbiorem wykładów Husserla: *Phänomenologische Psychologie. Vorlesungen Sommersemester 1925*, Hua IX, red. Walter Biemel, Dordrecht 1968², a także artykuł w *Encyklopedii Britannica* i odczyty w Amsterdamie.

⁷³ Hua XXV, s. 237.

⁷⁴ Tamże, s. 240. Por. rozdz. 8.9. *Wissenschaftstheoretische Verortung der Psychologie und der Geisteswissenschaften*.

z 1905)⁷⁵ i dostrzegła ich znaczenie na tle {prac} Henri Bergsona i Paula Natorpa: „bardzo ciekawe, ale powinny jeszcze dojrzeć”, sądziła⁷⁶. Uwrażliwiona na problem czasu rozmyślała w *Przyczynkach* na temat jednoczesności przeżyć w czasie przeżycia⁷⁷.

5. Doszedł jeszcze dodatkowy projekt, kiedy znalazła „notatki Husserla na temat konstytucji przestrzeni”⁷⁸, które Husserl nazwał też „wykładem o rzeczy”⁷⁹. Również tu znajdują się źródła rozważań dostrzegalne w *Przyczynkach* Edyty Stein⁸⁰.

⁷⁵ TBL/IR 20, z 6 lipca 1917.

⁷⁶ Por. TBL/IR 21, z 7 sierpnia 1917; TBL/IR 22, z 26 sierpnia 1917; TBL/IR 23, z 8 września 1917; *Bernauer Manuskripte*, Hua XXXIII. W lipcu 1917 roku Edyta Stein rozpoczęła przekład {stenogramu} i łączenie {notatek}. Dopiero Heidegger opublikował w 1928 roku wstępną pracę Edyty Stein, nie porównując jej z oryginałami Husserla ani nie dając mu do czytania i nie wymieniając Edyty Stein jako właściwej redaktorki. W wydaniu krytycznym z 1966 roku, {przygotowanym} przez Rudolfa Boehma, stało się jasne, że w opracowaniu z 1928 roku można znaleźć duży udział własny Edyty Stein, który wpłynął na zmianę sensu {tekstu}. Już Henri Dussort w tłumaczeniu na francuski dostrzegł niezgodności, a we wspomnieniu po jego śmierci udokumentowano ustne pogardliwe wypowiedzi na temat pracy Edyty Stein u Husserla. Potem zabrał głos Roman Ingarden i bronił jej przeciw zarzutom w swoim esej *Edith Stein on her Activity as an Assistant of Edmund Husserl (Extracts from the Letters of Edith Stein with a Commentary and Introductory Remarks)*, „Philosophy and Phenomenological Research” XXIII (1962), s. 155–175. Por. Rudolf Boehm, *Einleitung des Herausgebers*, w: *Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins (1893–1917)*, Hua X, Den Haag 1966, s. XXIX–XXX.

⁷⁷ Por. Beate Beckmann-Zöllner, *Zeit bei Edith Stein*, (wkrótce w: *Die Münchener-Göttinger Phänomenologie*, w serii: „Orbis Phaenomenologicus”, Würzburg).

⁷⁸ Por. Edmund Husserl, *Ding und Raum. Vorlesungen 1907*, Hua XVI, red. Ulrich Claesges, Den Haag 1973, w tym: *Systematische Raumkonstitution*, opracowanie Edyty Stein, s. 322–336.

⁷⁹ TBL/IR 22, z 26 sierpnia 1917.

⁸⁰ Por. np. JW, s. 468.

Spis treści

Beate Beckmann-Zöller, <i>Wprowadzenie</i>	5
1. Polityka i filozofia – dwa wyzwania dla młodej Edyty Stein	5
2. Edyta Stein i ruch fenomenologiczny	8
3. Asystentka Husserla	12
4. Praca Edyty Stein nad rękopisami Husserla: tematyczne odniesienia <i>Przyczynków</i>	16
5. Wypowiedzenie pracy u Husserla i nowy projekt: spuścizna Reinacha	23
6. Projekt życia Edyty Stein: analiza osoby – powstanie <i>Przyczynków</i>	26
7. Przejście do syntezy filozofii Husserla i tomizmu	32
8. Merytorycznie ważne punkty <i>Przyczynków</i>	37
9. Historia recepcji i oddziaływania	73
10. Perspektywy	82
Wykaz skrótów	87
Uwagi edytorskie	89
Podziękowania	91

EDYTA STEIN
PRZYCZYNKI DO FILOZOFICZNEGO
UZASADNIENIA PSYCHOLOGII
I NAUK HUMANISTYCZNYCH

Wstęp	95
Rozprawa pierwsza PRZYCZYNOWOŚĆ PSYCHICZNA	99
Wprowadzenie	99

I. Przyczynowość w sferze czystych przeżyć	
§ 1. Pierwotny i ukonstytuowany strumień świadomości	108
§ 2. Rodzaje przeżyć i jedność strumienia	110
§ 3. Asocjacja przez styczność	114
§ 4. Przyczynowa zależność przeżyć	115
II. Rzeczywistość psychiczna i przyczynowość	
§ 1. Świadomość i psychiczność	123
§ 2. Mechanizm psychiczny	128
§ 3. Prawa przyczynowe i determinacja w sferze psychiki ..	135
III. Życie duchowe i motywacja	
§ 1. Motywacja jako podstawowa prawidłowość życia duchowego	143
§ 2. Motywacja w zakresie recepcji – „skierowanie uwagi”	153
§ 3. Postawy, ich przyjęcie i odmowa	154
§ 4. Akty wolne	159
IV. Instynkt a dążenie	
§ 1. Dążenia a postawy	171
§ 2. Struktura instynktów	176
§ 3. Motywacja dążenia	180
§ 4. Dążenie a chcenie	182
V. Wzajemne przenikanie się przyczynowości i motywacji	
§ 1. Przyczynowa warunkowość aktów	187
§ 2. Wpływ treści przeżyć na mechanizm psychiczny	188
§ 3. Współdziałanie przyczynowości i motywacji. Zmysłowa i duchowa siła witalna	193
§ 4. Przyczynowość i działanie woli	203
§ 5. Problem determinacji	210
Zakończenie	238

Aneks

- I. O możliwości dedukcji kategorii psychicznych
w oparciu o koncepcję ścisłej psychologii 241
- II. Próba uzasadnienia ścisłej psychologii przez
Münsterberga 246

Rozprawa druga**JEDNOSTKA A WSPÓLNOTA 255**

Wprowadzenie 255

I. Strumień przeżyć wspólnoty 259

§ 1. Struktura przeżycia wspólnotowego 259

§ 2. Składniki strumienia przeżyć 274

a) Zmysłowość i zmysłowa naoczność 274

b) Akty kategoryjne 282

c) Akty emocjonalne 289

d) Przyporządkowanie przeżyć wspólnotowych
do ponadindywidualnych strumieni przeżyć 299

§ 3. Połączenie przeżyć w strumieniu 300

a) Asocjacja 301

b) Motywacja 303

c) Przyczynowość 307

Dygresja na temat psychicznego zarażania 311

d) Działanie woli 328

II. Wspólnota jako rzeczywistość, jej struktura ontyczna

§ 1. Wspólnota jako analogia osobowości indywidualnej .. 334

§ 2. Siła witalna wspólnoty i jej źródła 339

a) Siła witalna jako cecha wspólnotowa 340

b) Siła witalna jednostek jako źródło siły witalnej
ich wspólnoty 342

c) Osoba postronna jako źródło siły dla wspólnoty;
wpływy pośrednie 345

d) Znaczenie postaw społecznych dla siły witalnej
wspólnoty 351

e) Obiektywne źródła siły witalnej 358

§ 3. Zdolności psychiczne i charakter wspólnoty	366
a) Brak niższych władz psychicznych w psychice wspólnoty	368
b) Zdolności intelektualne	371
c) Szczególne cechy charakteru, „dusza” i „rdzeń” osoby	372
§ 4. Relacja fundująca pomiędzy jednostką a wspólnotą ...	387
a) Wspólność struktury przeżyć jako podstawa związków społecznych	388
b) Jednostka i masa; „zarażenie ze strony masy”	390
c) Jednostka a stowarzyszenie	406
d) Jednostka a wspólnota	414
aa) Natura organiczna wspólnoty	415
bb) Charakter wspólnoty a typowy charakter członków wspólnoty	416
cc) Geneza wspólnoty. Wzajemna zależność jednostki i wspólnoty	418
dd) Charakter, dusza i duch wspólnoty	428
ee) Różne typy wspólnot	433
ff) Przedstawiciele typu wspólnotowego i nosiciele życia wspólnotowego	436
e) Formy mieszane związków społecznych	441
f) Typy społeczne	452

Rozważanie końcowe: zasadnicze rozróżnienie bytu psychicznego i duchowego, psychologii i nauk humanistycznych	456
--	------------

Bibliografia	481
Indeks osób	509
Indeks pojęć	517